

**Het examenprogramma
VMBO voor 2005**

Aanvullende specificaties

Al bij de invoering van het nieuwe examen VMBO bleek dat de kern- en verrijksdelen te weinig houvast boden. Het VGN bestuur zegde toe hierover contact met Cevo en Cito op te nemen. Najaar 2003 gaf de CEVO groen licht voor het ontwikkelen van nadere specificaties. Voorrang werd gegeven aan de delen voor het

Centraal Examen 2005: de industriële samenleving in Nederland en de Koude Oorlog. In juli en augustus stond een voorstel op de website van de CEVO. U kon daar uw mening over geven. De definitieve versie is nu klaar. Hier zijn ze. De nieuwe specificaties zijn vetgedrukt. Zij geven aan in welke richting de onderwerpen uitgewerkt moeten worden en geëxamineerd.

De aanvullende specificaties zijn vet gedrukt. Ze moeten worden gelezen in relatie tot de eindterm waarbij ze behoren. Ze illustreren tegen welke achtergrond de eindterm in het centraal examen getoetst kan worden en welke kennis van namen, begrippen, gebeurtenissen e.d. daarbij verondersteld wordt. De tekstdelen van de kerndelen die niet gecursiveerd zijn, gelden voor alle leerwegen. De gecursiveerde tekstdelen van de kerndelen gelden alleen voor de the-

oretische, de gemengde en de kaderberoepsgerichte leerweg.

Er worden slashes gebruikt wanneer in de betreffende specificatie sprake is van een samenhang of een ontwikkeling. Haakjes worden gebruikt ter verduidelijking van een specificatie.

Enkele voorbeelden ter illustratie: Bij GS/K/6, eindterm 1, vereist de specificatie industriële revolutie geen overzichtskennis van de industriële

revolutie. Verwacht wordt dat de kandidaat dit begrip kent in verband met de eindterm.

Bij GS/K/9, eindterm 4, vereist de specificatie voorbeelden van spanningsvelden, zoals de Korea-oorlog, geen gedetailleerde kennis van deze conflicten. Verwacht wordt dat de kandidaat de eindterm kan toepassen in relatie tot een van de genoemde spanningsvelden.

*Eigen invulling van
GS/VI/3. Dergelijke
zaken kunt u zelf in
uw lessen verwerken.*

Kerndelen

GS/K/6 De industriële samenleving in Nederland

De kandidaat kan

- 1 het ontstaan van een industriële samenleving in Nederland beschrijven en daarbij ingaan op de rol van ontwikkelingen in technologie, *in ondernemerschap en in het gebruik van kapitaal*
 - wetenschap en toepassingen in (industriële) techniek
 - schaalvergroting
 - de late industrialisatie van Nederland (in vergelijking met andere West-Europese landen; geen details over deze landen)
 - agrarisch-stedelijke samenleving / migratie / verstedelijking / bevolkingsgroei
 - (huis)nijverheid / agrarische revolutie (kunstmest, ontginningen, mechanisatie) / industriële revolutie
 - massaproductie / productieproces / productiekosten
 - grondstoffen
 - traditionele en moderne aandrijfkrachten / stoommachine / (verbrandings)motoren / toepassing elektriciteit
 - verbetering in communicatie en infrastructuur
- 2 herkennen/*beschrijven* hoe het proces van industrialisatie in Nederland in de tweede helft van de 19e eeuw leidde tot veranderingen in arbeidsomstandigheden en arbeidsverhoudingen
 - voortgaande arbeidsdeling / werktijden / vrouwen- en kinderarbeid / beloning / ontbreken sociale zekerheid
 - veiligheidsvoorschriften / wetgeving
 - van patroon-gezel naar directeur-arbeider / ontwikkeling vakbonden / beroepsbevolking / verandering sociale gelaagdheid / ontstaan klassen
 - opkomst emancipatiebewegingen
 - minder ambachtelijk werk / arbeidsproductiviteit belangrijk / kapitalisme
- 3 de rol van vakbonden en van politieke organisaties bij het streven

naar verbetering van arbeidsomstandigheden herkennen/*beschrijven* en daarbij ingaan op de Kinderwet van Van Houten en de Arbeidswet van 1919

- onderwijs / leerplicht
 - organisatie arbeiders / stakingen / onderlinge verzekering / sociale wetgeving / (verzuilde) vakbonden (liberaal/protestants/katholiek/socialistisch) / communisme / socialisme (sociaal-democratie)
- 4 herkennen/*beschrijven* hoe verdere industrialisatie en economische groei na de Tweede Wereldoorlog leidden tot schaalvergroting in het bedrijfsleven, tot verstedelijking en tot vergroting van welvaart en consumptie
 - Marshallplan
 - industrialisatienota / harmonie-model / geleide loonpolitiek
 - massaconsumptie / consumptie-maatschappij / welvaartsgroei / verzorgingsstaat
 - gastarbeid/-ers
 - automatisering
 - vrije markt economie
 - multinationals (zoals Philips, Unilever, Koninklijke Olie/Shell)
 - 5 herkennen/*beschrijven* hoe de economische groei na de Tweede Wereldoorlog en het onderwijsbeleid van de jaren '60 bijdroegen tot grotere sociale mobiliteit in het laatste kwart van de 20e eeuw
 - mammoetwet / studiefinanciering
 - 6 *het aandeel van landbouw, industrie en diensten in de Nederlandse economie bij het begin van de industrialisatie in de tweede helft van de 19e eeuw en in de huidige tijd vergelijken*
 - *primaire, secundaire, tertiaire sector*
 - 7 *sociale gelaagdheid bij het begin van de industrialisatie vergelijken met sociale gelaagdheid aan het einde van de 20e eeuw en daarbij ingaan op de te onderscheiden lagen en beroepen*
 - 8 De invloed herkennen/*beschrijven* van factoren als opleiding, beroep, afkomst, sekse en etniciteit op sociale mobiliteit in Nederland

aan het begin van de industrialisatie en in het laatste kwart van de 20e eeuw en over de veranderingen invloed een eigen standpunt weergeven en toelichten

- vrouwenemancipatie
- multiculturele samenleving / allochtonen / autochtonen / inburgering

GS/K/9 De Koude Oorlog

De kandidaat kan

- 1 de internationale verhoudingen voor en aan het eind van de Tweede Wereldoorlog herkennen/*beschrijven* en daarbij ingaan op de positie van Duitsland, *Groot-Brittannië, Frankrijk, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten / geallieerden*
 - vs-su tegenstelling sinds 1917: kapitalistisch/democratisch-communisme/dictatuur, planeconomie/vrije markteconomie en hiervan kenmerken/voorbeelden herkennen/*beschrijven*
 - Nazi-Duitsland / Hitler / nederlaag en bezetting / bezettingszones
 - vs en su als overgebleven wereldmachten na Tweede Wereldoorlog / (nieuwe fase Koude Oorlog door) Hiroshima / Nagasaki / kernwapens / (ontstaan van) machtsblokken
 - koloniale grootmachten Frankrijk en GB / verlies koloniën na 1945
- 2 het ontstaan van de Koude Oorlog beschrijven en daarbij ingaan op de ideologische tegenstellingen en het streven naar invloedssferen in Europa
 - Jalta
 - blokvorming tussen Oost en West / Oost-Europa (Oostblok) / su tegenover West-Europa / vs
 - hierbij Churchill, Roosevelt, Truman, Stalin kunnen plaatsen
 - IJzeren Gordijn
 - Marshallplan
 - (oprichting van de)Verenigde Naties / *Veiligheidsraad / veto-recht*
 - (oprichting) NAVO en Warschaupact

- 3 het verloop van de Koude Oorlog aan de hand van ontwikkelingen in Duitsland herkennen/*beschrijven* en daarbij ingaan op de (oorzaken en gevolgen van de) blok-kade van Berlijn in 1948, de Duitse deling, de vlucht naar het Westen en de bouw van de Berlijnse Muur (*doorgangspost*) *alsmede de 'Ostpolitik'*
 - luchtbrug (op Berlijn) 1948
 - DDR / Stasi
 - BRD / Adenauer / Brandt

- 4 beelden van elkaar in het West- en het Oostblok in de jaren '50 en '60 herkennen, deze *beschrijven* en *verklaren* met verwijzing naar achterliggende politieke opvattingen
 - herkennen van spanningsvelden tussen West en Oost (algemene kenmerken, geen details), zoals Korea-oorlog (1950-1953), Hongarije (1956), Cuba-crisis (1962, Kennedy, Chroesjtsjov), Tsjecho-slowakije (1968), Vietnam (jaren zestig en begin zeventig)
 - propaganda
 - spionage
 - ruimtevaart
 - invloedssferen / machtsverhouding

- 5 de functie van wederzijdse dreiging, ter voorkoming van gewapende conflicten ten tijde van de Koude Oorlog, *beschrijven* en daarbij ingaan op de wapenwedloop; hij/zij kan over voor- en nadelen van de wederzijdse dreiging een eigen standpunt weergeven en toelichten
 - voorkomen kernoorlog
 - beslag op kennis, grondstoffen, kapitaal
 - politieke en economische gevolgen van de wapenwedloop / militair-industrieel complex

- 6 herkennen/*beschrijven* hoe politieke en economische ontwikkelingen binnen de Sovjet-Unie (plan-economie) in de loop van de jaren '80 hebben bijgedragen aan het einde van de Koude Oorlog
 - afspraken over ontwapening (geen details)
 - Gorbatsjov / Perestrojka en Glasnost
 - ineensstorten systeem / einde Sovjetunie (1991) / (begin van) democratisering
 - onbetaalbaarheid wapenwedloop

- zowel binnenlands (in de Sovjet-Unie) als in vergelijking met de vs / oorlog in Afghanistan
- val van de Berlijnse Muur / (oorzaken en gevolgen van) einde DDR / Honecker
- Duitse eenwording
- 7 de bijdrage van Duitsland aan politieke stabiliteit in Europa na de Duitse Eenwording herkennen/*beschrijven* en daarover een eigen standpunt weergeven en toelichten.
 - (ontwikkelingen in) de Oost-Europese landen na de val van het communisme / de erfenis van het communistische verleden
 - Kohl
 - (introdunctie) Euro
 - de rol van Duitsland in de EU / de NAVO / de VN

Verrijksdelen

De exameneenheden van het verrijksdeel gelden alleen voor de gemengde en de theoretische leerweg.

GS/V/3 De verhouding mens - milieu

De kandidaat kan

1. Voorbeelden geven van aantasting, vervuiling en uitputting van het milieu in de tijd voor de industriële revolutie
 - voorbeelden uit Nederland vanaf de late Middeleeuwen
2. beschrijven hoe na de Tweede Wereldoorlog in Nederland toenemend energieverbruik, groeiende consumptie en de opvatting van onbeperkte economische groei leidden tot intensiever gebruik van het milieu en tot milieu-problemen
 - milieubeheer
 - oliecrisis
 - uitputting
3. voorbeelden geven van milieu-problemen na de Tweede Wereldoorlog in Nederland, waarbij overheid en milieubeweging tegenover elkaar stonden,

de uiteenlopende visies voor de oplossing van die problemen *beschrijven* en over die visies een eigen standpunt weergeven en toelichten.

- Club van Rome
- grenzen aan de groei
- duurzame ontwikkeling / energiebeleid
- milieuorganisaties, zoals Greenpeace / Vereniging van Milieudefensie

GS/V/6 Nederland en de Verenigde Staten na de Tweede Wereldoorlog

De kandidaat kan

- 1 de invloed van de vs op Nederland in de naoorlogse geschiedenis *beschrijven* en daarbij ingaan op de bijdrage van de vs aan de economische wederopbouw, de positie van de vs in de NAVO en de verbreiding van Amerikaanse cultuur
 - Marshallplan
 - vs als garantie voor Europese veiligheid / kruisraketten
 - via media (muziek, film) / voeding / kleding / amerikanisering
- 2 opvattingen van confessionelen, liberalen, socialisten en communisten in Nederland over de rol van de vs in de internationale politiek in de jaren '50 (Korea-oorlog) vergelijken met hun opvattingen ten tijde van de Vietnamoorlog
- 3 beelden in Nederland van de vs in de jaren '50 en tijdens de Vietnamoorlog herkennen en relateren aan opvattingen van bovengenoemde politieke stromingen.